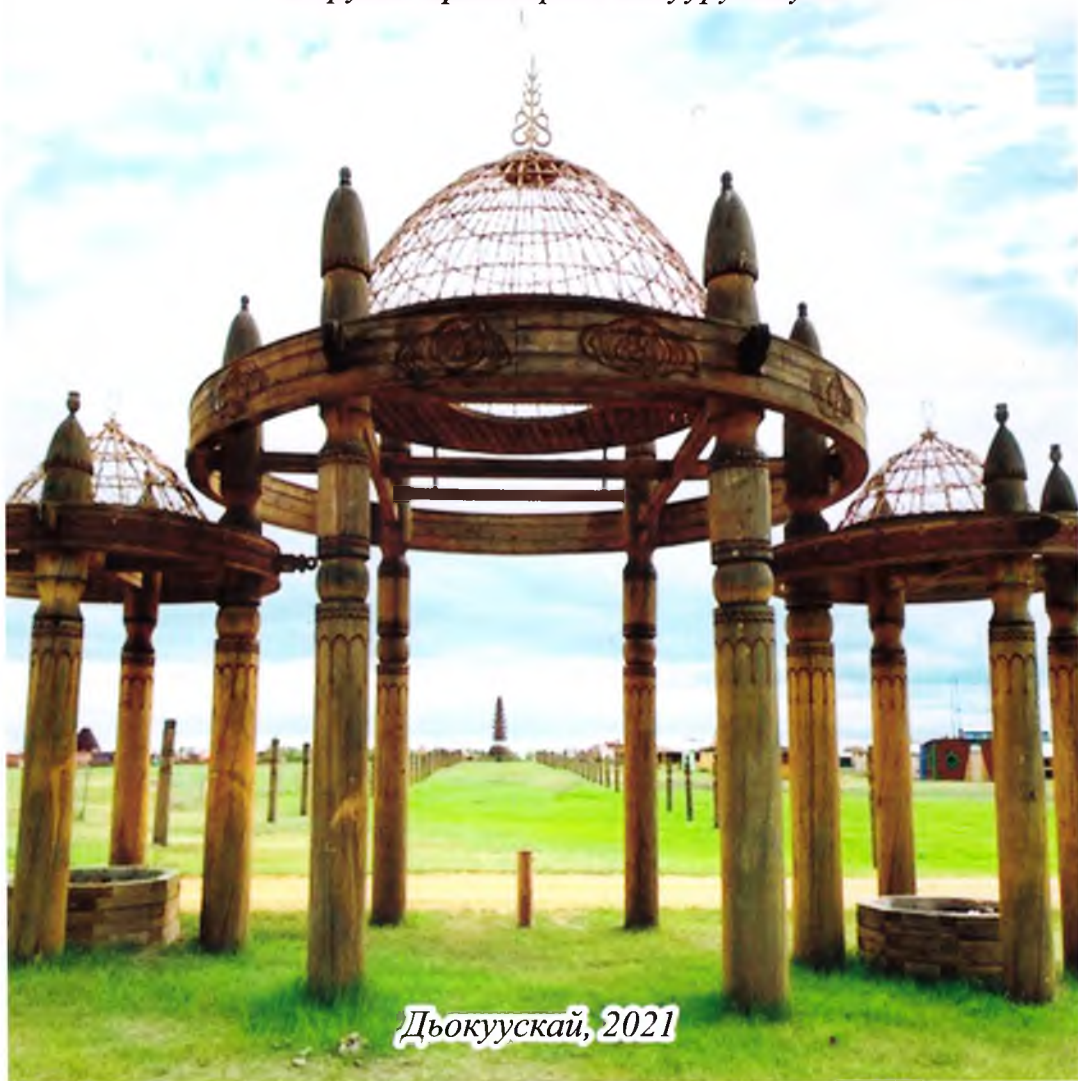

*СР культураба уонна духуобунай сайдыыга министиэристибэтэ
Дьокуускайдаабы А.Д. Макарова аатынан
культура уонна искусство колледжа*

Ырыа ыллыгынан

Норуот ырыаларын хомуурунньуга

Дьокуускай, 2021

Михаил Винокуров

Ырыа ыллыгынан
Норуот ырыаларын хомуурунньуга

Дьокуускай
СМИК-Мастер. Полиграфия,
2021

Ырыа ыллыгынан : норуот ырыаларын хомурунньуга /
Ы хомуйан онордо М. Н. Винокуров ; нотатын бэлэмнээтэ И.
Еремеева ; компьютерга тангы Н. Новгородова - Дьокуускай :
СМИК-Мастер. Полиграфия, 2021. – 18 с., нот.
Агентство СІР НБР Саха

УДК 398.8(=512.157)(075)

ББК 82.3(2=634.1)я723

Хомуйан онордо М. Н. Винокуров
Нотатын бэлэмнээтэ И. Еремеева
Компьютерга тангыта Н. Новгородова

Кириин тыл

Орто дойдуга ырыа ымыытын кыбыммытынан кэлбит диэн ураты айылгылаах ырыаны-тойугу туохтан да үрдүктүк тутар дьону ааттыыллар. Кэбээйиттэн төрүттээх, талааннаах норуот ырыатын хомуйааччы, дьин сахалыы дьизэрэтии да дэгэрэн ырыаны тарбатааччы Дьокуускайдаагы культура уонна искусство колледжын уһуйааччыта, Саха Республикатын үөрэҕириитин туйгуна Михаил Николаевич Винокуров оннук ымыылаах ырыаһыт.

Кини куолаһа, ыллыыр майгыта уратылар. Бэйэтэ Саха сириин хайа да муннугар сырыттар, истибит норуот тылынан уус-уран айымньыларын сурунар, устар, хомуйар дьарыктаах. Кини тохтор тыллаах тойуктарын, истин тыллаах ырыаларын бүтүн саха сириин олохтоохторо таптаан истэллэр, сахалыы киэптээх араас тэрээһиннэргэ, ыһыахтарга үгүстүк тутталлар. Онон Михаил Николаевич саха омугун тылынан уус-уран жанрдарын толоруутун туругурдан, ырыатын-тойугун харыстаан, сайыннаран, ону ыччакка ингэрэн, норуот материальнай, духуобунай культуратын барбарытыгар өнгөтө ахсаана суох.

Бүтүн дуоһуя истэр ырыаларбыт Михаил Николаевич үгүс сыл устата хомуйбут үлэтин түмүгэ. Кинилэр эмиэ ымыыбуолан көттүттүр!

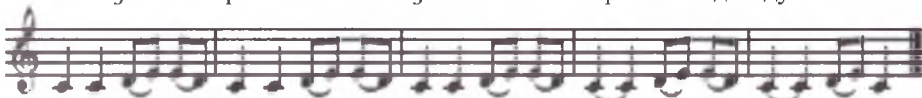
Алгыс ырыата

М. Винокуров тыла, матыыба

Набыллык

А - ыс-тыы -ра ии-лээх са -ба-лаах Аан-ныыр и- йэ дой-ду - ка - йым

А -ча күө-бэ ан-ныыл-лаах-таан А-лаа-ры-йа ту - бус - та ту - бус - та

Абыстыыра иилээх-саҕалаах
Аанныыр ийэ дойдукайым,
Ача күөбэ анныллаахтаан
Алаарыйа тубуста, тубуста!

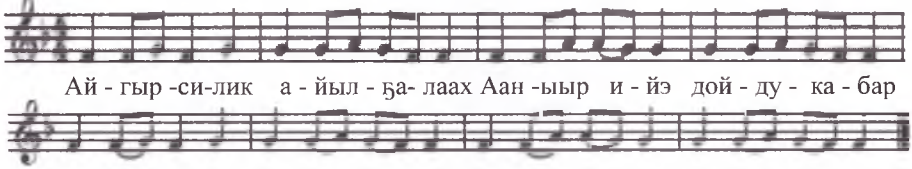
Орто туруу дойдукайым
Уйгу-быйан ньуура, улаҕата
Унаар күөбүнэн бүрүллээхтээн
Уруйдана унаарыйда, унаарыйда!

Күөхтүүр мутукча күөгэлдьийэн,
Солко сэбирдэх суугунаахтаан
Туруу бараан дойдукайым
Уруйдана туругурда, туругурда!

Ыһыах бастакы төгүлэ

М. Винокуров тыла, матыбыа

Өрө көтөбүллүүлээхтик

Са - маан са - ыын са - ла - лын - на Си - рэм күө - ҕэ си - риэ - дий - дэ.

Айгыр-силик айылбалаах
Аанныыр ийэ дойдукабар
Самаан сайын салалынна
Сирэм күөҕэ сириэдийдэ.

Сизэрэй солко сэбирдэхпит
Сириэдийдэ сэгэрдээр,
Мотуок солко мутукчабыт
Мунугаата доҕоттоор.

Унаар-тунаар хочолорго
Уйгу-быйан олохсуйда,
Ангаат-мунаат алаастарга
Ача күөҕэ аннылынна.

Үкэр күөбүм үллэ үүнэн,
Солко күөбүм суугунаата,
Сирим-дойдум силигилээн
Симэх оһуор сизэрэ ситтэ.

Ыһыах иккис төгүлэ

М. Винокуров тыла, матыыба

Тиэтэйбэккэ

һыт-тыа, һыт-тыа а-раан ар - чы һыт- тыа, һыт-тыа ар - чы - лан-һын!

һыт-тыа, һыт-тыа и - лин - ни-лиир
һыттыа-һыттыа араан арчы
һыттыа-һыттыа арчыланһын!
һыттыа-һыттыа илинһилиир
һыттыа-һыттыа халлаамһыттан
һыттыа-һыттыа итир былыт
һыттыа-һыттыа эргийээхтээн
һыттыа-һыттыа илгэлээхэй
һыттыа-һыттыа самырынан
һыттыа-һыттыа ибиирбитигэр
һыттыа-һыттыа уйгу күөбэ
һыттыа-һыттыа үллэ үүннэ,
һыттыа-һыттыа самаан сайын
һыттыа-һыттыа салалынна!
һыттыа-һыттыа араан арчы
һыттыа-һыттыа арчыланһын!
һыттыа-һыттыа аардыр баҕах
һыттыа-һыттыа туруорамһыт
һыттыа-һыттыа чэгийн-чэбдик
һыттыа-һыттыа чэчирдэри
һыттыа-һыттыа анһыталаан,
һыттыа-һыттыа саламаннан
һыттыа-һыттыа киэргэтэммит,
һыттыа-һыттыа дирин далай
һыттыа-һыттыа түһүлгэни
һыттыа-һыттыа тэрийдибит!
һыттыа-һыттыа араан арчы
һыттыа-һыттыа арчыланһын!
һыттыа-һыттыа уйгулардаах
һыттыа-һыттыа ытык ыһыах
һыттыа-һыттыа ыһар күммүт
һыттыа-һыттыа тийэн тиксэн
һыттыа-һыттыа кэлээхтээтэ!
һыттыа-һыттыа араан арчы
һыттыа-һыттыа арчыланһын!

һыт-тыа, һыт-тыа хал -лаам-һыт-тан
һыттыа-һыттыа алтан чуораан
һыттыа-һыттыа чугдаар-лынкыр
һыттыа-һыттыа тыастарыгар
һыттыа-һыттыа арҕаһыттан
һыттыа-һыттыа тэһииннэрдээх
һыттыа-һыттыа айыы дьонун
һыттыа-һыттыа арчылаатын,
һыттыа-һыттыа көхсүтүтэн
һыттыа-һыттыа көнтөстөрдөөх
һыттыа-һыттыа күн өркөн
һыттыа-һыттыа оҕолорун
һыттыа-һыттыа арчылаатын!
һыттыа-һыттыа араан арчы
һыттыа-һыттыа арчыланһын!
һыттыа-һыттыа дыан-дыаһах
һыттыа-һыттыа дьалбарыйдын,
һыттыа-һыттыа кир-хах бөбө
һыттыа-һыттыа халбарыйдын!
һыттыа-һыттыа үтүө санаа
һыттыа-һыттыа өрөһойдөөтүн!
һыттыа-һыттыа алгыс тыла
һыттыа-һыттыа саргыланһын!
һыттыа-һыттыа араан арчы
һыттыа-һыттыа арчыланһын!
һыттыа-һыттыа сана дьылбыт
һыттыа-һыттыа саргылара
һыттыа-һыттыа салалынһын!
һыттыа-һыттыа үтүө дьылбыт
һыттыа-һыттыа үөрүүлэрэ
һыттыа-һыттыа үксээхтээтин!
һыттыа-һыттыа уруй-айхал!
һыттыа-һыттыа уруй-туску!
һыттыа-һыттыа араан арчы
һыттыа-һыттыа арчыланһын!

Ыһыах үһүс төгүлэ

Норуот ырыаһыта Н.Ф. Осипов оһуохайын тылыгар олобуран
М. Винокуров матыбыа

Иэйиилээхтик

Уй - гу күө - бэ са - йым - мыт Уу - нан ох - сон са - лал - лан,

Ал - тан күөх - тээх а - лаас - пар Аа - ры - гы - ран кии - рэм - мит,

Уйгу күөбэ сайыммыт
Аардыр баҕах анһаммыт,
Уунана охсон салаллан,
Алтан күөхтээх алааспар
Аарыгыран киирэммит,
Чуохалаана ойуулаах
Алтан сэргэ туруоран,
Тардыылаахай талабынан
Намылаталыыр онорон,
Уйгулаахай өрбөбүнэн
Оһуор салама анһаммыт,
Түөлбэ күөлэ саҕа дуу
Дирин далай түһүлгэтин
Төрүттүбүн, доһоттоор,
Чэйин эрэ, сэгэрдээр,
Кытыт бизкэм кымыһын,
Улаан бизкэм уйгутун

Чорооннорго кутаммыт
Уруйдуурга турунуобун,
Кыталык ыллыыр кырдалыгар
Кынталдыһан киирэммит,
Туруйа туойар томторугар
Тоһуоруһан тураммыт
Уйгу күөбүн суугунатан,
Дьэрэкээн күөбүн тэлгэтэн,
Оһуруолаабы оонһотон,
Киистэлээби киэргэтэн,
Таналайдаабы тардаммыт,
Алтаннаабы иилэммит,
Албардаабы уураммыт,
Уйгу күөбэ сайыммыт
Уруйдардаах ыһыабын
Туругурда туруобун!
Алгыстаахай тылларбыт
Олохтоннуннар доһоттоор!

Бастакы таналай ырыата

М. Винокуров тыла, матыыба

Тэтимнээхтик

һыт-тыа, һыт-тыа са - маан са-йын һыт-тыа, һыт-тыа са-лал-лаах-таан

һыттыа-һыттыа самаан сайын
һыттыа-һыттыа салаллаахтаан,
һыттыа-һыттыа үкэр күөбүм
һыттыа-һыттыа үллэ үүнэн,
һыттыа-һыттыа солко күөбүм
һыттыа-һыттыа суугунаахтаан,
һыттыа-һыттыа сирим-дойдум
һыттыа-һыттыа сирэм күөбэ
һыттыа-һыттыа сирэ ситэн
һыттыа-һыттыа сириэдийдэ,
һыттыа-һыттыа будьур ини
һыттыа-һыттыа ойуулардаах
һыттыа-һыттыа отум-маһым
һыттыа-һыттыа оһуорданна,
һыттыа-һыттыа кэтит кэскил
һыттыа-һыттыа кэрэ кэммит
һыттыа-һыттыа киэркэйээхтээн
һыттыа-һыттыа кэлээхтээтэ.

Иккис тангалай ырыата

М. Винокуров тыла, матыбыа

Тэтимнээхтик

Чырылык дьолугар

Норуот ырыатын тылыгар, М. Винокуров матыыба

Чэпчэкистик, өрө көтөбүллүүлээхтик

Тыл-лаах өс - төөх Чы-ры-лык чыы-чаах дьо- лу-гар Көм-нөх хаар уул-лун

Чы-ры-лык-тыыр дьо - лу - гар Аан муус ат - тан - нын

Чы-ры-лык-тыыр дьо - лу - гар Чы-ры-лык-тыыр дьо - лу - гар.

Тыллаах-өстөөх
Чырылык чыычаах дьолугар
Көмнөх хаар ууллун
Чырылыктыыр дьолугар
Аан муус аттаннын
Чырылыктыыр дьолугар} 2 төгүл

Сир, сир үрдүнэн *
Сибэкки симэннин,
Талах үрдүнэн
Дьарбаа оһуор тардылын,
Көр-нар күөрэйдин
Чырылыктыыр дьолугар} 2 төгүл

От, от үрдүнэн
Оһуор ойуу оонньоотун,
Мас, мас үрдүнэн
Матаар ойуу симэннин,
Үөрүү үксээтин
Чырылыктыыр дьолугар} 2 тогүл

Абыс салаалаах
Ангаарыйдын ача күөх,
Үөрүү үрдээтин
Дьол-соргу тосхойдун,
Дойду сирбит
Туругура тубустун!

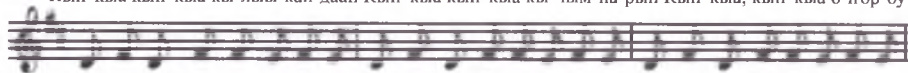
Таналай ырыата

(Орто Халыма Арѣахтаах бөһүөлэгин олохтооѣо Мария Кокорина ырыата, сизнэ Марина Носова тылыттан сурукка түһэрилиннэ, 2001 с. муус устар ый)

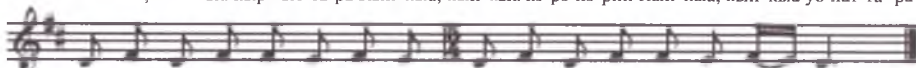
Тэбэнэттээхтик

Кын-кыа кын-кыа кы-лыы-кай-даан Кын-кыа кын-кыа кы-чым-на-рын Кын-кыа, кын-кыа о-нор-бут

Кын-кыа, кын-кыа кыр-гыт-та-ра Кын-кыа, кын-кыа кэ-рэ-лэ-рин Кын-кыа, кын-кыа уо-лат-та- ра

Кын- кыа, кын- кыа хор - сун - на - рын Кын- кыа, кын-кыа э - бит - тэ - рин.

Кын-кыа, кын-кыа кылыыкайдаан
Кын-кыа, кын-кыа кычымнарын
Кын-кыа, кын-кыа онорбут
Кын-кыа, кын-кыа кыргытгара
Кын-кыа, кын-кыа кэрэлэрин
Кын-кыа, кын-кыа уолатгара
Кын-кыа, кын-кыа хорсуннарын
Кын-кыа, кын-кыа эбиттэрин.

Бирик ырыата

(Орто Халыма Арѣхтаах бөһүөлэгин олохтооѣо Мария Кокорина ырыата,
сиэнэ Марина Носова тылыттан сурукка түһэрилиннэ, 2001 с. муус устар ый)

Иэйиилээхтик, наѣыллык

У-луу-ту-йар уор-ѣа-ты-гар бы- лыр бы-лыр Уол-лаах кыы-һын тө-рөп-пү-тэ
бы-лыр бы-лыр Уо-лун хо-той о-нор-бу- та бы-лыр бы-лыр Кыы-һын тул-лук о-нор-бу-та
бы - лыр бы - лыр Кө - мүө - лү - гэр си-бэк-ки-лэ-нэн бы - лыр бы - лыр.

Улуутуйар уорѣатыгар былыр-былыр
Уоллаах кыыһын төрөппүтэ былыр-былыр
Уолун хотой онорбута былыр-былыр
Кыыһын тулук онорбута былыр-былыр
Көмүөлүгэр сибэккилээн былыр-былыр.

Хонсуо ырыата

М. Новгородова тыла, матыбыа

Тэтимнээхтик

Хон хон ү-түө кэ-рэ Хон хон са-йын кэл-лэ Хон хон күөх-түүр сол-ко Хон хон от-то- рум

Хон хон ү - бүө -рүч- чү Хон хон үү- нээх -тээ- тэ, Хон хон хо- ро- бор- дуур

Хон хон үтүө кэрэ
Хон хон сайын кэллэ,
Хон хон күөхтүүр солко
Хон хон отторум
Хон хон үбүөрүччү
Хон хон үүнээхтээтэ,
Хон хон хоробордуур
Хон хон муостардаабым
Хон хон ыаҕаһынан
Хон хон үүттэрдэннэ.

Бастагы былыргы оһуохай

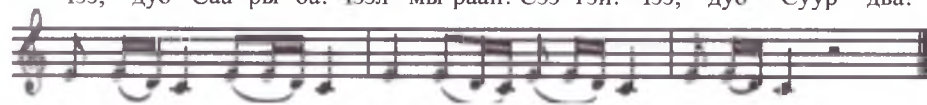
С.И. Боло, Г.У. Эргис
материалларыгар олобуран

М. Винокуров матыбыба

Унаарытан

Чээ, дуо Саа-ры-ба! Чээл мы-раан! Сээ -гэй! Чээ, дуо Суур - дьа!

Чээл күөх! Суу - ру - йа, Сан - дыа саар - дьа! Саа - ры - йа!

Чээ, дуо! Саарыба!
Чээл мыраан! Сээгэй!
Чээ, дуо! Суурдьа!
Чээл күөх! Сууруйа!
Сандыа саардьа!
Саарыйа!
Эгэй, чэ дуу!
Чээл буран, чээл күөх!
Сага дьыл салалынна,
Үтүө дьыл өгөйдө,
Унаар куйаас оонньоото,
Күдэн куйаас көрүлээтэ,
Сиэрэй сэбирдэх силигилээтэ,
Мотуок солко мутукча мунугаата,
Томтор сир ото торолуйда,
Бэттиэмэ от бэргээтэ,
Кырдал сир ото кыттыста...

Иккис былыргы оһуохай

И.Г. Березкин “Саха былыргы кэпсээннэрэ, сэһэннэрэ” кинигэтитэн текст

М. Винокуров матыбыа

Тиэтэйбэккэ

Э - бий э - бий -дэ-ри эр-ги-тиэ-бин э-рэ сэ-гэр-дэр, Оон-ньуу-ну кү -лүү-нү

о-лох-туо-бун э-рэ уо-лат-тар, Кө-рү - на - ры күө-дү-түө-бун э-рэ кө-мүс-тэр.

Эбий эбийдэри эргитиэбин эрэ, сэгэрдэр,
Оонньууну күлүүнү олохтуобун эрэ, уолаттар,
Көрү-нары күөдүтүөбүн эрэ, көмүстэр,
Үөрүүнү көтүүнү үөскэтиэбин эрэ, атастар,
Үнкүүнү-битиини үөдүтүөбүн эрэ, доҕоттор,
Төрүм тиэргэн киэркэйдэ эбээт, сэгэрдээр,
Унаар түптэ уһаата иниэ,
Тоҕойдоох сэлэ туругурда иниэ,
Дьэрэкээннээх тэллэх кэккэлээтэ иниэ.

Учебное издание
ПО ПЕСЕННОЙ ТРОПЕ
Составитель
Винокуров Михаил Николаевич
Якутск, “СМИК-Мастер. Полиграфия”, 2021
На якутском языке

Үөрэххэ аналлах таһаары
ЫРЫА ЫЛЛЫГЫНАҢ
Хомуйан онордо
Винокуров Михаил Николаевич

«Смик-Мастер. Полиграфия»